

ธรรมชาติคือพื้นฐานการศึกษาของมนุษยชาติ

ระพี ลาดริก*

หากย้อนกลับไปทบทวนสู่อดีตซึ่งชีวิตเราแต่ละคนผ่านพ้นเหตุการณ์ต่าง ๆ มาแล้วไม่ว่าเรื่องเล็กเรื่องใหญ่ น่าจะพบความจริงว่า ในแต่ละช่วงที่ปีเก่าผ่านไปโดยมีปีใหม่เข้ามาแทนที่ซึ่งธรรมจักรการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานธรรมชาติมีเหตุมีผลเดือนสตติมนุษย์ หลายคนนิยมส่งความสุขถึงกันจนถือเป็นธรรมเนียมโดยมีการอวยชัยสื่อนานาชนิด อย่างไรก็ตามหากหวังที่จะให้บรรลุผลสมตามเป้าหมายควรมีสื่อ “จากใจถึงใจ” ซึ่งทุกคนสามารถกระทำได้ในทุกโอกาสเป็นพื้นฐานสำคัญรวมอยู่ด้วย

ในเมื่อ “ภาวะหลากหลาย” คือสังขารของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมนุษย์มีจิตใจเป็นรากฐาน เราคงต้องให้ความสำคัญแก่ “ความหลากหลายของแนวความคิด” ณ จุดนี้เองจึงพบความจริงว่าพฤติกรรมในการส่งความสุขถึงกัน บ้างก็นำปฏิบัติโดยที่ตระหนักถึงความสำคัญของน้ำใจซึ่งตนพึงมีต่อเพื่อนมนุษย์โดยหน้าที่ บ้างก็กระทำจากความรู้สึกในคุณงามความดีของอีกด้านหนึ่ง แต่บ้างก็เป็นไปในรูปแบบที่แอบแฝงไว้ด้วยเงื่อนไขซึ่งหวังว่า น่าจะมีผลสนองประโยชน์ด้านรูปวัตถุแก่ตนและพรรคพวก

-
- * ศาสตราจารย์
 - * อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 - * อดีตกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ทบวงมหาวิทยาลัย
 - * อดีตกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สภามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อย่างไรก็ตาม บุคคลใดเข้าใจถึงความหลากหลายของมนุษย์อย่างแท้จริงย่อมสามารถรู้ได้ถึงความจริงจึงไม่ถือสาหาความแทนที่จะยึดติดอยู่เพียงจุดใดจุดหนึ่งซึ่งทำให้เกิดความทุกข์ และผู้ที่ไม่ทุกข์แล้วย่อมไม่หลงความสุขในด้านซึ่งตนได้รับจากสิ่งภายนอก จึงถือว่าเป็น "บุคคลผู้มีสติ" สามารถรู้เท่าทันต่ออิทธิพลสิ่งต่าง ๆ ดังนั้นในด้านกาปฏิบัติย่อมรู้ว่า "สิ่งใดควรหรือไม่ควรอย่างไร"

จากทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่เป็นจริงของสังคมปัจจุบัน ซึ่งทำให้หลายคนอาจรู้สึกว้าวุ่นว้าวายมากขึ้นจึงทำให้เกิดความทุกข์ และนำไปสู่การดิ้นรนต่อสู้เพื่อหาทางออก แต่ในที่สุดก็พบว่าไม่อาจแก้ไขอะไรได้จริงจัง ช้ำยังมีกระแสสะท้อนกลับมาเป็นผลทำให้ตนต้องเจ็บตัวอีกด้วย ซึ่งจริง ๆ แล้วภาวะเจ็บตัวจากผลการกระทำของแต่ละคนก็คือส่วนหนึ่งที่ถือสังขารปรากฏอยู่ในระบบการเรียนรู้ซึ่งธรรมชาติได้มอบมาแต่กำเนิดในวิถีชีวิตทุกคน จึงหาใช้สิ่งเลวร้ายดังเช่นความรู้สึกจากตัวเองขณะที่กำลังเผชิญกับปัญหาไม่ หากเป็นสิ่งช่วยให้สามารถเข้าใจถึงธรรมชาติในรากฐานตนเองได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

แม้อาจมีบางคนยังละทิ้งไม่ถึงระดับซึ่งช่วยให้วนกลับมามองสู่อีกด้านหนึ่ง ทำให้ยังคงดิ้นรนสร้างภาพที่ตนประติษฐานขึ้นจากกิเลสในตัวเองต่อไปอีกว่า "สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องนั้นเรื่องโน้นได้แล้วโดยนำเอาภาพเฉพาะหน้ามาอ้าง" ส่วนบุคคลผู้เข้าใจ ถึงความจริงแล้วย่อมมองเห็นสังขารว่า "เพราะมีโอกาสสัมผัสและเรียนรู้ถึงความทุกข์แล้ว จึงช่วยให้ตนสามารถเข้าถึงความสุขที่แท้จริงได้ในที่สุด" ส่วนผู้ซึ่งยังยึดติดก็จำต้องมุ่งหน้าต่อไปอีก

ความทุกข์จึงหาใช้สิ่งที่น่ารังเกียจไม่ ดังนั้นบุคคลใดกลัวความทุกข์ดังเช่นที่ชอบนำมาอ้างเพื่อหวังเรียกร้องความสนใจ แทนที่จะคิดต่อสู้ด้วยลำแข้งตัวเองอย่างรู้สึกท้าทาย จึงเปิดโอกาสให้ท่านได้ว่า วิถีชีวิตยังคงห่างไกลต่อการเข้าถึงความสุขที่แท้จริง

อนึ่ง หากมองเห็นได้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งปรากฏขึ้นไม่ว่าใครจะรู้สึกดีหรือไม่ดีอย่างไรย่อมถือว่คืออัมมะทั้งสิ้น ดังนั้นประเด็นที่หยาบมากแล้วจึงน่าจะสะท้อนภาพให้เห็นถึง "อัมมะซึ่งมีความกลัวเป็นเงื่อนไขแฝงไว้ด้วย" ถึงกระนั้นก็หาใช่ว่าจะเป็สิ่งเลวร้ายไม่ เพราะถ้ามองที่วิถีการเปลี่ยนแปลงแล้วน่าจะพบว่า เป็นเพราะยังไปไม่ถึงจุดซึ่งสามารถหยั่งรู้ได้ครบถ้วนเท่านั้น

ในเมื่อรากฐานธรรมชาติจริงของแต่ละคนเป็นสิ่งอิสระ ดังนั้นแม้ว่าในช่วงเวลาเดียวกันจะทำให้มนุษย์ซึ่งดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันสะท้อนภาพความจริงให้เห็นเหมือนกันไม่ได้ แต่ถ้าอีกด้านหนึ่งสามารถมองจากรากฐานที่อิสระถึงระดับหนึ่งแล้วย่อมเข้าใจได้ว่า ในที่สุดทุกคนคงไปถึงจุดซึ่งเป็นหนึ่งเดียวกันหมด ไม่ว่าจะเร็วหรือช้ากว่ากันแค่นั้น

อย่างไรก็ตามประโยชน์อันพึงได้รับในอีกด้านหนึ่ง บุคคลผู้นำปฏิบัติได้ย่อมได้รับคุณค่าทางจิตใจ จากผลสะท้อนซึ่งวนกลับมาช่วยให้ตนมีโอกาสเรียนรู้ถึงความจริงของทุกสิ่งทุกอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้นโดยถือเอาแก่นแท้ของชีวิตตนเองเป็นเป้าหมายสำคัญ โดยที่เข้าใจว่คือวิถีทางอันเป็นที่สุดของชีวิตแล้ว

ในขั้นนี้จึงใคร่ขออนุญาตฝากไว้ให้แต่ละคนนำไปพิจารณาใช้เป็นแง่คิด โดยที่หวังว่าน่าจะช่วยให้ชีวิตดำรงอยู่ต่อไปได้อย่างมีความสุข และมีกำลังใจที่จะมุ่งมั่นทำงานสู่การสร้างสรรค์สืบไปอย่างไม่ท้อแท้ไม่ว่าในอนาคตจะมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นก็ตาม แม้ว่าสังคมจะไปถึงช่วงซึ่งต้องเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะและสภาพไปเป็นอย่างไรย่อมเข้าใจได้ว่าเป็นธรรมชาติที่ควรได้รับการยอมรับถึงความจริงอย่างไม่อาจฝืนได้

ธรรมชาติของวิถีความคิดที่เข้าถึงจุดหวนกลับได้แล้ว

ในเมื่อวิถีการเปลี่ยนแปลงของทุกสิ่งทุกอย่างมีลักษณะเป็นธรรมจักรแม้กระทั่งความคิดของมนุษย์แต่ละคนก็เช่นกัน กับอีกสิ่งหนึ่งซึ่งในอดีตมักนำมากล่าวโดยที่เชื่อว่าเป็นสัจธรรมของชีวิตมนุษย์ที่เกิดขึ้นในโลกก็คือ “ในช่วงแรกของชีวิตมนุษย์แต่ละคนมีการใช้ประโยชน์จากสังคมและโลก ครั้นถัดมาถึงช่วงหลังจึงคืนสู่สังคมและโลก ถือเป็นธรรมชาติ”

จากประสบการณ์ชีวิตเท่าที่ผู้เขียนมุ่งทำงานร่วมกับเพื่อนมนุษย์ท่ามกลางภาวะความหลากหลายของความคิดเพื่อนมนุษย์โดยที่รักษาความเป็นตัวของตัวเองไว้อย่างมั่นคงมาโดยตลอด โดยเฉพาะเน้นที่ชนรุ่นหลังซึ่งชีวิตยังคงอยู่ในสภาพที่ยังมาไม่ถึง ทำให้ตนเริ่มรู้สึกถึงความจริงชัดเจนยิ่งขึ้นเป็นลำดับว่า “ความรู้สึกของบุคคลโดยังมาไม่ถึงจุดซึ่งทำให้รู้สึกว่า เขาชนคนรุ่นหลังเป็นครูซึ่งสอนตนมากกว่าที่ตัวเองสอนเขาทั้งหลาย ความเป็นครูที่แท้จริงหรือความเป็นผู้ใหญ่อย่างแท้จริงของบุคคลผู้นั้นย่อมยังไม่เกิดขึ้น”

หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ว่า “บุคคลผู้ใดไม่คิดว่าตนเป็นผู้ให้คนอื่นนั่นแหละคือผู้ที่ถึงจุดให้คนอื่นอย่างแท้จริงแล้ว” ซึ่งสามารถอธิบายให้เป็นรูปธรรมได้ว่า ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวหมายถึงผู้ซึ่งมีคุณธรรมและเมตตาธรรม โดยที่มีความเข้าใจเพื่อนมนุษย์บนพื้นฐานความหลากหลายอย่างพร้อมมูลครบถ้วนถึงระดับหนึ่งแล้ว จึงเป็นผู้ให้โอกาสชนรุ่นหลังเรียนรู้ทุกสิ่งซึ่งสัมผัสได้ในวิถีชีวิตแต่ละคนอย่างอิสระ กับอีกด้านหนึ่งตนเองก็มีความมุ่งปฏิบัติตนบนพื้นฐานธรรมชาติของตนเองให้ถือเป็นแบบอย่างที่ดีได้อย่างชัดเจน

วิถีความคิดบุคคลใดก็ตามที่เข้าถึงจุดหวนกลับได้เร็ว จึงมีช่วงเวลาช่วยให้เกิดภาวะสร้างสรรค์สังคมอย่างแท้จริงยาวนานมากขึ้น ส่วนผู้ซึ่งชีวิตผ่านพ้นมานานจนถึงวัยใกล้เกษียณอายุแล้ว แต่ยังไม่ถึงจุดหวนกลับ ก็เท่ากับว่าเป็นคนถ่วงความเจริญ เพราะจากภาพรวมของวิถีชีวิตจะพบว่า ถูกใช้ไปในทางที่ยังเข้าไม่ถึง “การคืนให้แก่สังคม” อย่างถึงรากฐานจิตใจ ยิ่งมีการสะท้อนให้เห็นภาพของวิถีทางซึ่งยังคงมุ่งเน้นไปสู่ด้านหน้าหรือขึ้นด้านบน โดยที่ไม่อาจเห็นได้ถึงคุณค่าจากการมองหวนกลับ ยิ่งมีการแสดงออกให้คนอื่นเห็นว่า “ตนต้องการเข้าไปช่วยให้สังคมดีขึ้น”

บุคคลใดแสดงออกให้อ่านได้ชัดเจนว่าธรรมชาติในรากฐานความคิดเข้าถึงจุดไหนกลับแล้ว ย่อมช่วยให้รู้ได้ว่า ช่วงชีวิตของบุคคลผู้นั้นมาถึงจุดละกิลเลสในระดับหนึ่งแล้ว จึงน่าจะถือว่ามีพร้อมแล้วทุกด้าน ดังเช่นที่มีการปฏิเสธที่จะเข้าไปมีตำแหน่งและอำนาจในการบริหารกิจการต่าง ๆ ซึ่งมีอามิสเป็นผลตอบแทน หากมุ่งทำงานโดยที่รักและสนใจลงสัมผัสคนระดับล่างอย่างอิสระ แต่ผู้ซึ่งยึดติดวัตถุและอำนาจมักมองว่า เพราะมีทุกสิ่งทุกอย่างพร้อมมูลแล้ว

ซึ่งประเด็นนี้ก็อาจตีความได้สองด้าน ยิ่งคนส่วนใหญ่ในสังคมมีรากฐานยึดติดอยู่กับด้านวัตถุ มักมีแนวโน้มมองด้วยความเข้าใจมุ่งเน้นไปยังด้านที่มีทรัพย์สินเงินทองและรูปวัตถุอย่างพร้อมมูลแล้ว ด้านเดียว ซึ่งความจริงแล้วหากรู้ถึงสังขรณ์นำใจเข้าใจความหมายของคำว่า “ความพร้อมมูลทุกด้าน” ที่หมายถึงรากฐานซึ่งละกิลเลสได้ถึงระดับหนึ่งแล้วมากกว่า ซึ่งจะช่วยให้เจ้าตัวสามารถทำงานอย่างมีความสุข แม้ว่าตนจะต้องเผชิญกับความอึดอัดขัดสนในด้านทรัพย์สินเงินทองแค่นั้น คนลักษณะเช่นนี้ย่อมไม่ปรปักษ์พูดหรือนำสิ่งใดมาอ้างเพื่อหวังแก้ตัว

สังขรณ์ของวิถีทางไหนกลับ สามารถนำมาใช้ให้บังเกิดผลสำเร็จอย่างแท้จริงได้ทุกเรื่อง แม้ “การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งหลายคนร่วมกันแสดงออกว่าเป็นเรื่องใหญ่” ถ้ามนุษย์ละกิลเลสได้ ทุกสิ่งก็จะกลับฟื้นคืนสู่สภาพปกติ

กรณีตัวอย่างจากของจริงซึ่งช่วยให้อ่านได้ว่าคนที่มองไหนกลับได้ยังคงเป็นส่วนน้อย

ภาพซึ่งเห็นได้ชัดเจนก็คือ การที่มีกระแสแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยการเน้นน้ำเงินมาบริจาคมักการปลูกป่าและการคิดนำพันธุ์ไม้และสัตว์ป่าซึ่งคนมีไว้ในครอบครัวยุคกลับคืนสู่ป่า ดังเช่นที่เคยพบว่าท่ามกลางบรรยากาศการประชุมสัมมนาปัญหาสิ่งแวดล้อมครั้งใหญ่ มีการกล่าวนำโดยคนในกลุ่มซึ่งมีทรัพย์สินเงินทองจำนวนมากกว่า “เราว่ารวยกันมามากแล้ว ขอให้ปันไปรักษาผลธรรมชาติกันบ้าง” เพราะมองไหนกลับไม่ได้ แทนที่จะเห็นถึงความจริงว่า “ธรรมชาติมีการพัฒนาจากรากฐานตัวเองอย่างอิสระมาแล้วเป็นเวลาอันยาวนาน ดังนั้นการที่มนุษย์คิดนำวัตถุไปใช้เป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาก็เป็นเรื่องผิวเผิน” ดังนั้นจึงทำให้เข้าใจว่า ในส่วนลึกก็ยังนำเอากิเลสเข้าไปแฝงไว้เพื่อหวังประโยชน์ส่วนตนต่อไปอีก ผู้ที่สามารถมองไหนกลับได้ย่อมพบความจริงว่า ถ้าสามารถละกิลเลสให้ลดน้อยลงมาสู่ระดับซึ่งมีเหตุผลสอดคล้องต้องกันระหว่างสองด้าน มนุษย์แต่ละคนกับชีวิตและสรรพสิ่งซึ่งปรากฏอยู่ในกระแสสิ่งแวดล้อมย่อมอยู่ร่วมกันเป็นสังขรณ์ให้เห็นความหวังได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเน้นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่เป็นเพื่อนมนุษย์ก่อนสิ่งอื่น ๆ

หากเน้นที่มนุษย์ น่าจะนำการพิจารณาไปสู่ประเด็น “ระหว่างธรรมชาติของเด็กกับผู้ใหญ่” โดยถือเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุด ถ้าผู้ใหญ่สามารถละกิลเลสในตนเองลงไปได้บ้าง เด็กก็จะได้รับโอกาสให้พัฒนาขึ้นมาจากรากฐานจริงของตนเอง ทำให้เกิดวิถีการเรียนรู้ซึ่งส่งเสริมให้เป็นคนรู้เหตุรู้ผลลึกซึ้ง

ยิ่งขึ้น ซึ่งแน่นอนที่สุด ย่อมช่วยให้สังคมสามารถสืบสานสิ่งที่ตั้งามสู่ชนรุ่นหลังซึ่งเป็นอนาคตให้มีความหวังเด่นชัดยิ่งขึ้น และถ้าสามารถหวนกลับได้ย่อมพบความจริงว่า “สิ่งสำคัญที่สุดก็คือ ผู้ที่ละกิเลสได้จริงย่อมบังเกิดพลังในการทำงานอย่างมีความสุข”

มีตัวอย่างของจริงอีกกรณีหนึ่ง “ก่อนถึงช่วงซึ่งปีเก่า 2539 จะจากไป ซึ่งโดยสังขรณ์ยอมมีปีใหม่ 2540 เข้ามาแทนที่” ท่ามกลางบรรยากาศของสังคมที่กำลังตกต่ำมีเหตุการณ์หนึ่งที่เปิดโอกาสให้คนทั่วไปได้เรียนรู้ถึงความจริง “มีการพิจารณาเลือกสรรบุคคลผู้ซึ่งคนแต่ละมุมคิดว่าน่าจะเหมาะสม เพื่อเข้าไปรับหน้าที่ในฐานะ สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ” ซึ่งทางการกำหนดวันเลือกตั้งขั้นต้นไว้ในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539 ทำให้บรรยากาศในสังคมมีการเคลื่อนไหวอย่างคึกคักขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ทั้งยังมีกระแสเชื่อมโยงต่อมาจนถึงช่วงใกล้ปีใหม่

ก่อนหน้าถึงกำหนดดังกล่าวเพียง 3-4 วัน ผู้เขียนมีโอกาสพบกับบุคคลที่เคยรู้จักกันโดยบังเอิญ และได้รับการบอกเล่าว่า ที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งมีมติเป็นเอกฉันท์ให้เสนอชื่อบุคคลกลุ่มหนึ่งในสายวิชาการเข้าสู่การพิจารณารับหน้าที่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญซึ่งมีชื่อตนรวมอยู่ด้วย และยังกล่าวต่อไปว่า เขาคงจะติดต่อทาบถามมาถึงตัวอีกครั้งว่ายินดีรับหรือไม่ เนื่องจากเรื่องนี้อยู่ที่ความสมัครใจ หลังจากรับฟังแล้วผู้เขียนก็ไม่ได้พูดอะไรต่อไปอีก

ถัดจากนั้นมาประมาณ 2-3 วัน ก็มีโทรศัพท์จากมหาวิทยาลัยดังกล่าวมาถึงโดยที่แจ้งเรื่องให้ทราบตรงกับข้อมูลซึ่งได้รับการบอกเล่ามาก่อนและขอทราบว่าจะยินดีให้เสนอชื่อต่อไปหรือไม่ ตนจึงตอบกลับไปอย่างสุภาพแต่พยายามให้เหตุผลอย่างชัดเจนที่สุดว่า “ผมขอขอบคุณที่ได้กรุณาให้เกียรติไว้วางใจในครั้งนี้ แต่ตนคิดว่าประสบการณ์ชีวิตเท่าที่ผ่านปรากฏการณ์ต่าง ๆ มานานพอสมควรได้ช่วยให้มีโอกาสเรียนรู้สังขรณ์จนถึงขั้นทำให้วิถีความคิดหวนกลับมามองเห็นประโยชน์จากอีกด้านหนึ่งซึ่งมีความจริงอยู่ที่พื้นดินและเชื่อมั่นว่า ถ้านำปฏิบัติ ณ จุดนี้ต่อไปน่าจะถึงจุดร่วมระหว่างประโยชน์สุขของสังคมกับคุณค่าของตนเองด้วย”

แทนที่จะมุ่งความสำคัญสู่ด้านบนซึ่งเน้นอยู่ที่รูปแบบ แต่ก็เชื่อว่าจะไม่เห็นด้วยกับคนซึ่งยังไม่ถึงจุดนี้โดยที่เห็นว่าควรผ่านวิถีทางเช่นนั้นมาก่อนเพื่อการเรียนรู้ ส่วนตนเองน่าจะมุ่งทำงานบนวิถีทางนี้ต่อไปน่าจะช่วยให้รากฐานสามารถหยั่งลงลึกซึ่งยิ่งขึ้นบนพื้นฐานที่กว้างและอิสระ ส่วนการคิดถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมนั้น บนวิถีทางดังกล่าวย่อมมีเป็นธรรมชาติอยู่แล้ว และยังบังเกิดความสุขจากการทำงานด้วย ตนจึงขอเสนอให้พิจารณาเสนอชื่อคนรุ่นหลังน่าจะเหมาะสมกว่า

เท่าที่ชี้แจงไปแล้วน่าจะจะมีเหตุผลชัดเจนให้สรุปได้ว่า ตนปฏิเสธที่จะขึ้นไปอยู่ด้านบนอีก และจริง ๆ แล้วในอดีตที่ผ่านมาจะพบว่า ผู้เขียนได้ปลดตัวเองออกมาสู่อิสระเป็นช่วง ๆ แทบทุกเรื่อง แม้ว่าแต่ละช่วงอาจมีคนมองแล้วคิดว่า เป็นเพราะเหนื่อยมากแล้วบ้าง อายุมากแล้วบ้าง ก่อนที่จะพบต่อมาว่า หลังจากปลดตัวเองออกมาแล้วกลับ มีคนมาหาอย่างหลากหลายอีกทั้งมีงานมาให้ทำมากยิ่งขึ้นกว่าเก่า ซึ่งตนก็พิจารณาให้ความร่วมมือจากใจที่เปิดกว้างอยู่ตลอดเวลา

มีประเด็นสำคัญอีกสิ่งหนึ่งซึ่งหลายคนมักมองไม่ถึงก็คือ การนำงานมาให้จากพื้นฐานที่หลากหลายถือเป็นโอกาสที่ช่วยให้ตัวเองเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างจากรากฐานจริง ทำให้มีความคิดลุ่มลึกยิ่งขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ

จากช่วงเวลาระหว่างการพิจารณาเลือกผู้ที่จะเข้าไปเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งผ่านพ้นมาจนกระทั่งถึงวันที่ 17 ธันวาคม ๙. ตนก็เดินทางขึ้นไปร่วมกิจกรรมสัมมนาวิชาการเกี่ยวกับเรื่องพัฒนาคุณภาพคน ซึ่งจัดโดยคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พอเดินทางไปถึงก็มีหลายคนเล่าให้ฟังว่า พบรายงานข่าวจากหนังสือพิมพ์ในกรุงเทพฯ ๙. บางฉบับว่า ชื่อผู้เขียนได้รับการเสนอเข้าไปสู่การพิจารณาคัดเลือกให้เป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ

ทันทีที่รับฟังทำให้รู้สึกสับสน เนื่องจากมีรายละเอียดที่ทาบถามถึงตัวซึ่งตนก็ตอบปฏิเสธไปแล้วพร้อมทั้งชี้แจงเหตุผลและผลไปให้เข้าใจค่อนข้างชัดเจนด้วย จึงสันนิษฐานเป็นสองทางว่า ฝ่ายเจ้าของเรื่องอาจไม่เข้าใจจึงได้เสนอไป แต่ประเด็นนี้คงไม่น่าจะเป็นได้ เพราะก่อนเสนอจะต้องส่งแบบฟอร์มมาให้เจ้าตัวกรอกข้อมูลรายละเอียดเพื่อใช้เป็นหลักฐานตามระเบียบเสียก่อนซึ่งก็ไม่ปรากฏ ส่วนอีกทางหนึ่งอาจสืบเนื่องมาจากคนหนังสือพิมพ์ฉบับที่รายงานข่าว ได้กระทำลงไปก่อนจะพบว่ามีข้อมูลมีความสมบูรณ์ครบถ้วนตามขั้นตอนแล้ว หากเกิดจาก "ความอยากได้ข่าว" จึงด่วนกระทำลงไปก่อนอย่างขาดความรับผิดชอบ

ทำให้สามารถรู้ถึงสังขรณ์ข้อหนึ่งว่า "ความอยากของมนุษย์เป็นสิ่งทำลายความรู้สึกรับผิดชอบซึ่งแต่ละคนควรมีเป็นคุณสมบัติอยู่ในรากฐาน เพื่อความสมบูรณ์ครบถ้วนของชีวิตที่พึงสามารถทำหน้าที่อย่างได้ผลจริงจัง"

อนึ่ง แม้ว่าจะทำให้ตนรู้สึกสับสน แต่แทนที่จะมุ่งมองออกจากตัวเองทำให้คิดว่า "สิ่งดังกล่าวทำให้ตนมีส่วนรับผิดชอบเสียหาย" กลับหันมามองดูอีกด้านหนึ่งว่า น่าจะช่วยให้ตนได้รับประโยชน์สุขเพิ่มขึ้น เพราะแทนที่จะลงโทษคนอื่นเช่นเมื่อครั้งยังเป็นเด็ก กลับมองเห็นว่าตนได้รับการฝึกฝนจิตใจจากสิ่งดังกล่าว ให้เป็นคนเข้าใจถึงความจริงลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ยิ่งในช่วงซึ่งปีเก่ากำลังจากไปโดยมีปีใหม่เข้ามาแทนที่ แม้ว่าสิ่งนี้เป็นเพียงประเด็นหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นจากช่วงสั้น ๆ ของชีวิตและไม่น่าจะถือเป็นเรื่องใหญ่ แต่ก็ควรถือว่ามีคุณค่าแก่ตนเองอย่างยิ่ง "ดังเช่นที่หลักธรรมได้ชี้แนะไว้ว่า ให้มองทุกสิ่งในด้นดี" แต่การจะเข้าถึงได้ย่อมเกิดจากการนำปฏิบัติทุกสิ่งทุกอย่างบนพื้นฐานความเป็นตัวของตัวเองอย่างต่อเนื่องกันมาโดยตลอดโดยที่มันคงอยู่ได้ ร่วมกับอีกด้านหนึ่งซึ่งให้ความสนใจนำทุกสิ่งทุกอย่างที่ผ่านเข้ามาสู่ชีวิตและพบว่าคือปัญหาภาคคิดค้นหาความจริงและทางออกให้ถึงที่สุด

สรุปแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งพบจากบรรยากาศในสังคมว่ามีความสับสน หลังจากหวนกลับมาทบทวนจนกระทั่งถึงที่สุด ก็มองเห็นได้ชัดเจนว่า จริง ๆ แล้วหาได้เป็นเช่นที่เคยคิดไม่ หากความรู้สึกสับสนมันอยู่ในรากฐานจิตใจตัวเองโดยแท้ ส่วนสิ่งที่พบจากด้านซึ่งอยู่ภายนอกน่าจะเป็น

ธรรมชาติของแต่ละคนโดยที่ตนมีหน้าที่สนใจเรียนรู้ เพื่อให้วิถีการดำเนินชีวิตมีโอกาสเข้าถึงความจริง ลึกซึ้งยิ่งขึ้น แทนที่จะปฏิเสธสิ่งเหล่านั้นทำให้ต้องสูญเสียโอกาสในการยกระดับคุณภาพชีวิตตนเอง ให้สูงยิ่งขึ้น

หากทวนกลับมาพิจารณาถึงสังคมยุคปัจจุบันจะพบว่า จากวิถีการเปลี่ยนแปลงที่สะท้อนให้เห็นถึงความจริงว่าในภาพรวมมีคนซึ่งวิถีชีวิตผ่านพ้นมาถึงช่วงหนึ่งแล้ว น่าจะสามารถทวนถามองสู่กลุ่มกลับเพื่อเห็นความจริงได้ และคนกลุ่มนี้ถือเป็นพื้นฐานความสำเร็จในการพัฒนาสังคมสู่ความหวังเพื่อความดีงาม แต่พบว่ามีจำนวนลดลงไปจนทำให้รู้สึกว่กลายเป็นคนส่วนน้อยลงไปเรื่อย ๆ ดังจะเห็นว่า มีผู้ที่แย้งชิงกันขึ้นไปสู่ด้านบนหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ มองภาพการแก้ไขปัญหาดัง ๆ ด้วยทิศทางออกจากตัวเองเพิ่มปริมาณรวดเร็วยิ่งขึ้น

สังขรณ์ดังกล่าวขอมุ่งชี้ให้อ่านได้ถึงความจริงว่า วิถีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นสิ่งกำหนดภายในตัวเองอย่างเป็นธรรมชาติให้เชื่อมั่นว่า สภาพการณ์ทั้งหลายในสังคมจะตกต่ำลงไปอีกจนถึงที่สุด ไม่ว่าจะมีความเดือดร้อนใดติดตามมา ขอมุ่งเข้าใจได้ว่า สิ่งเหล่านั้นต่างก็อยู่บนพื้นฐานความหลากหลายของรูปแบบสิ่งซึ่งเกิดขึ้นจากสภาพอันเป็นธรรมชาติทั้งสิ้น

ดังนั้นบุคคลใดสามารถเข้าใจได้ถึงรากฐานจริงย่อมรู้ว่า ทุกสภาพการณ์ซึ่งปรากฏให้ตนมีโอกาสสัมผัสได้ในวิถีชีวิตประจำวัน ล้วนมีบทบาทสอนธรรมะอย่างเท่าเทียมกันหมดโดยปราศจากเงื่อนไขว่าสิ่งนั้นเล็กสิ่งนี้ใหญ่ สิ่งนั้นหนักสิ่งนี้เบา สิ่งนั้นร้อนสิ่งนี้เย็น แม้สิ่งนั้นดีสิ่งนี้ไม่ดี และบุคคลใดเข้าใจแล้ว ย่อมทำงานและใช้ชีวิตร่วมกับเพื่อนมนุษย์ได้อย่างปราศจากความทุกข์

จึงสรุปได้ว่าความสุขที่แท้จริงเป็นสิ่งปรากฏอยู่ในรากฐานความรู้ลึกของตนเองโดยแท้ ดังนั้นวิถีความคิดซึ่งได้รับการปรับเปลี่ยนทิศทางโดยธรรมชาติในตนเองให้ทวนกลับมาเน้นความสำคัญของการเรียนรู้ เพื่อค้นหาความจริงจากกระแสเงื่อนไขที่อยู่ในรากฐานดังที่มีการกล่าวไว้ว่า “ชีวิตแต่ละคนที่มีโอกาสเติบโตยิ่งขึ้น ควรให้ความรักและความจริงใจแก่ทุกชีวิตและสรรพสิ่งทั้งทวยซึ่งอยู่ในระดับพื้นดินลึกซึ้งยิ่งขึ้นเป็นธรรมชาติ”

ผู้ที่นำปฏิบัติได้แล้วย่อมพบว่า นี่คือเหตุแห่งความสุขซึ่งปรากฏอยู่ในตนเอง และถ้ามีผู้นำปฏิบัติได้แล้วเป็นส่วนใหญ่อย่อมเกิดความสงบสุขแก่สังคมเป็นหนึ่งเดียวกันด้วย

ดังนั้นไม่ว่าสภาพการณ์ดังกล่าวจะปรากฏเป็นความจริงแม้เพียงหนึ่งเดียว ถ้ามีความแน่วแน่วช่วยให้อันคงอยู่ได้ เมื่อโอกาสเปิดให้ย่อมสามารถสานสู่กลุ่มกว้างอย่างเป็นธรรมชาติได้ด้วยตัวเองเสมอ

จากการนำปฏิบัติบนพื้นฐานความเป็นตัวของตัวเองอย่างอิสระและมีความมั่นคงมาโดยตลอด ทำให้เริ่มมองเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นเป็นลำดับจนกระทั่งเชื่อมั่นว่า การเรียนรู้จากความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมอันหลากหลายที่ดำรงอยู่ร่วมกัน รวมถึงภาวะหลากหลายของสรรพสิ่งต่าง ๆ จากรากฐานที่อิสระ ย่อมช่วยให้มีโอกาสเข้าถึงความจริงซึ่งปรากฏเป็นหนึ่งเดียวภายในรากฐานตนเองได้ในที่สุด อันควรถือว่าเป็นที่สุดแล้วสำหรับวิถีการเรียนรู้ของมนุษย์แต่ละชีวิต.